

Iwona Ostaszewska

Białystok

Elementy humanizmu ekologicznego w prozie „wiejskiej”

Słowa kluczowe: ekologia, humanizm ekologiczny, proza „wiejska”

Zagadnienie wsi, z jej problemami gospodarczo-społecznymi, kulturowymi i moralnymi pojawia się w prozie rosyjskiej już w XVIII wieku (Michaił Łomonosow, Gawriił Dzierżawin, Iwan Kryłow, Nikołaj Nowikow, Aleksander Radiszczew, Nikołaj Karamzin). W wieku XIX problematyka wiejska była poruszana m.in. przez Aleksandra Puszkina, Nikołaja Niekrasowa, Iwana Turgieniewa, Lwa Tołstoja, Nikołaja Leskowa, Antoniego Czechowa, Iwana Bunina. W pierwszej połowie XX stulecia wśród pisarzy, poruszających temat wsi należy wymienić Siergieja Jesienina, Michaiła Szołochowa, Siemiona Babajewskiego [Большакова 2002, 13–14]. Jednak przełom w literaturze „wiejskiej” nastąpił w latach 60–70, kiedy pisarze zaczęli solidaryzować się z ruchem ekologicznym. Na popularność i pozycję nurtu ludowego w drugiej połowie XX wieku duży wpływ miały osobistości wielkiego formatu, takie jak: Fiodor Abramow, Wasilij Szukszyn, Siergiej Załygin, Wiktor Astafjew, Wasilij Bielow, Walentin Rasputin, Władimir Liczutin. Należy także wspomnieć mniej znanych twórców tego nurtu, takich jak, m.in.: Boris Możajew, Siergiej Krutilin, Władimir Krupin, Wiktor Lichonosow, Jewgienij Nosow, Władimir Sołouchin, jak również wymienić nazwiska innych znanych pisarzy rosyjskich i rosyjskojęzycznych, których pojedyncze utwory zaliczane są do nurtu ludowego, jak np. Władimir Tien-driakow, Czingiz Ajtmatow.

Filarem ideowym większości utworów o tematyce wiejskiej w drugiej połowie XX wieku stał się wątek ekologiczny. W. Rasputin pisze: „Эколо-

гия стала самым громким словом на Земле, громче войны и стихии...” [Распутин 1990, 113], dlatego też pisarze nie mogli przejść obojętnie wobec tego problemu. Literatura stała się wręcz trybuną sporów ekologicznych: „Никогда ещё литература с такой силой не говорила о судьбе человека и о судьбе земли, на которой живёт человек. Тревога эта доходит до отчаяния” [Сохряков 1990, 49].

„Człowiek jest związany z przyrodą tysiącem nici” – to stwierdzenie Turgieniewa stało się ważnym przesłaniem dla współczesnych prozaików, szczególnie zaś dla przedstawicieli nurtu ludowego [Сохряков 1990, 16]. Władimir Sołouchin podkreśla, że:

[...] Человек и жил среди природы, и постоянно общался с ней с самого начала, причём именно сначала существовало два аспекта в отношениях человека к окружающей природе: польза и красота. Природа кормила, поила, одевала человека, но она же, с её волнующей, божественной красотой, всегда влияла на его душу, порождая в душе удивление, преклонение и восторг [Сохряков 1990, 42].

Pisarze „wiejscy” największe zagrożenie zaczęli dostrzegać w odejściu człowieka od natury, a nawet zwróceniu się przeciwko niej. Dlatego też w ich utworach tak często propagowane są idee humanizmu ekologicznego¹ – mniej konsumpcyjny stosunek do bogactw naturalnych, wrażliwość na piękno przyrody, świadomość jedności człowieka z naturą, odpowiedzialność i szacunek wobec wszelkich form życia [Żejmo 2000, 35]; tworzą one także swoisty program etyki ekologicznej², która zwraca uwagę na takie wartości, jak: zdrowie, odpowiedzialność, piękno, harmonia, solidarność, powściągliwość, dobro, życie [Żejmo 1998, 604]. Za kwintesencję tej etyki może posłu-

¹ Według Henryka Skolimowskiego humanizm ekologiczny wzywa do „wcielenia człowieka w naturę”, co pozwala stwierdzić, iż ma on odwrotną przesłankę niż tradycyjny humanizm, który zawsze podkreślał wyjątkowość człowieka, jego niezależność. Ta koncepcja człowieka szła w parze z ideą zawłaszczania natury dla jego potrzeb i celów. Natomiast humanizm ekologiczny, zdaniem Skolimowskiego, to harmonia między rodzajem ludzkim, a całą resztą natury. Na bardziej praktycznym poziomie humanizm ekologiczny oznacza m.in. oszczędność, przetwarzanie surowców wtórnych, poszanowanie natury, otwarcie na drugiego człowieka. Zob. [Skolimowski, online].

² Etyka ekologiczna pojawiła się w Europie Zachodniej na przełomie lat 70–80. Wyrosła ona z troski o nieustannie pogarszający się stan środowiska naturalnego. Ważnym impulsem dla jej powstania był Dzień Ziemi (ogłoszony w 1970 roku). Etyka ta dąży do odpowiedzi na pytanie, jaki system wartości i wychowania jest najbardziej korzystny i sprzyjający do zachowania i stabilizacji całego ekosystemu. Głównym jej celem jest obrona świata przyrody przed ludzką agresją i destrukcyjnymi działaniami, ale także obrona człowieka (jako jednostki i gatunku) przed powodowanym przez niego samego zagrożeniem ekologicznym. Zob. [Żejmo 2000, 33].

żyć stwierdzenie Alberta Schweitzera: „Jestem życiem, które pragnie żyć, pośród życia, które pragnie żyć” [Lazari-Pawłowska 1976, 183].

Polityka władzy sowieckiej miała zdecydowanie anty-przyrodniczy charakter, wypracowała własny system wartości, który kierował się osobistymi interesami państwa, bez uwzględniania przy tym dobra środowiska naturalnego (hasła odwracania koryt rzek, nawadniania pustyń, projekty budowy potężnych elektrowni wodnych itp.). W imię gigantycznych i dalekosiężnych planów (często nieprzemysłanych) zmieniano całą fizjonomię północnej przyrody na terenie byłego ZSRR i Dalekiego Wschodu. „Stalin narzucił koncepcję ziemi jako dobra wyłącznie materialnego, zaspokajającego aspiracje cywilizacyjne pojedynczego człowieka i całego społeczeństwa” [Rażny 2008, 166]. Dlatego też człowiek „sowiecki” był daleki od natury, a jego stosunek do niej wyrażał całkowitą ignorancję wartości etycznych.

Wiara w to, że człowiek jest w stanie przerobić przyrodę według własnego widzimisie, zamienić przyrodę za pomocą wszechmocnej techniki, nauki i współczesnych technologii w niewyczerpalne źródło dóbr zakorzeniła się mocno w świadomości współczesnego Rosjanina [Kwaskow 1997, 209].

Przeciwno tak rozumianemu postępowi występują reprezentanci idei humanizmu ekologicznego w Rosji. Pisarze, zorientowani na problematykę ekologiczną, nieustannie apelują o mądrą i przemyślaną koegzystencję z przyrodą, gdyż, jak ostrzega Jurij Bondariew,

Две угрозы висят над человечеством: война оружием, смертельная казнь свободы и культуры, и война экологическая, несущая неповторимые несчастья роду людскому, уродства физические и нравственные, постепенное космическое убийство всего живого [Бондарев 1980, 3].

Utworem wyraźnie reprezentującym idee humanizmu ekologicznego jest powieść Astafjewa *Królowa ryb* (*Царь-рыба*, 1976), która ilustruje wspólny los człowieka i przyrody oraz zawiera główne postulaty dotyczące egzystencji człowieka jako jej części. Główny bohater – Ignaticz, złowiwszy ogromną i przedziwną rybę, waha się, jak postąpić: wypuścić ją, czy wyłowić i zasłać na całą okolicę. Chciwość bierze górę i rybak podejmuje walkę z rybą. Okazuje się jednak, że zwierzę pragnie żyć równie mocno jak człowiek i polów zamienia się w walkę o życie. Astafjew pokazuje, że człowiek nie jest poza przyrodą ani ponad nią – jest w niej [Żejmo 1998, 608]: „Królowa rzek i król wszystkiej przyrody – w tych samych siłach. Czeka ich jedna i ta sama męczeńska śmierć” [Astafjew 1980, 150]. Tak się dzieje, gdy stosunek człowieka do wartości życia innej istoty jest obojętny. Wiktor Astafjew obawia się, że ludzie „rozzuchwałą się w strzelaniu, choćby nawet do zwierza,

do ptaka, i mimochodem, dla zabawy przeleją krew” [Astafjew 1980, 176], a wtedy już nie zauważą momentu, w którym przekroczą „fatalną linię, za którą kończy się człowiek...” [Astafjew 1980, 176]. Autor apeluje o mądry stosunek do przyrody: „Żebyście pamiętali – ziemia nasza jest jedna i niepodzielna i człowiek w każdym miejscu, nawet w najciemniejszym zakątku tajgi, powinien być człowiekiem” [Astafjew 1980, 167].

Atencja wartości życia w humanizmie ekologicznym oznacza odwołanie się do człowieka jako świadomego podmiotu moralnego i jest ona zarazem kryterium oceny. Prawy człowiek to taki, który respektuje, szanuje i czczy życie drugiej istoty, kieruje się uczuciem i wrażliwością. Dla humanisty ekologicznego „bycie człowiekiem” oznacza także postrzeganie świata nie tylko poprzez pryzmat rozumu, ale i duszy [Żejmo 2000, 37].

Człowiek został pomyślany jako doskonały instrument. Rozum dano mu tylko w jedności z duszą [...] Człowiek, który świadomie czy też nie utracił duszę, traci też siebie samego, nie jest już człowiekiem, a tylko podobieństwem człowieka [...] Bez duszy nie jest w stanie odpowiadać za swe czyny, jest odczłowieczony, niepoczytalny, zdolny do wszelkich podłości³.

Dlatego też w utworach o tematyce wiejskiej, oprócz wątku ekologicznego, pojawia się obawa o zdrowie duchowe człowieka. Mówi się o dramatycznym rozłamie zachodzącym w jego duszy, przyczyną którego był m. in. ustrój komunistyczny. Pojawiają się także problemy socjalno-kulturowe rosyjskiej prowincji (obrona kultury, tradycji i obyczajów rosyjskiej wsi), relacja między narodem i państwem, konflikt kultury ludowej i cywilizacji technicznej (zwłaszcza w wymiarze etycznym), przekonanie o zagrożeniu dla przyszłości Rosji, dystansujące się wobec ideologii zachodnich, które były obce dla rosyjskiej tożsamości.

Największym zagrożeniem dla życia na Ziemi, według pisarzy nurtu ludowego, jest cywilizacja miejska. Podstawowa różnica między człowiekiem miasta i człowiekiem wsi zdaniem pisarzy „wiejskich” polega na wyznawanym przez nich systemie wartości. Aglomeracja miejska w twórczości tych prozaików jest symbolem nowoczesnego stylu życia opartego na ideologii sowieckiej. Bohaterem najczęściej jest człowiek, który poddał się prawom cywilizacji technicznej, utożsamianej z komunizmem, a także z cywilizacją zachodnią. Miasto jest symbolem moralnego upadku i źródłem szerszenia

³ Cytat pochodzi ze szkicu W. Rasputina: В. Распутин, *Вниз по Лене-реке*, „Наш современник” 1993, № 11, с. 110. Przytaczając fragment korzystałam z pozycji B. Żejmo. Zob. [Żejmo 2000, 38].

się antywartości nowoczesnej cywilizacji [Wawrzyńczak 2005, 85]. „Szczytowym osiągnięciem rozwoju cywilizacyjnego jest nowa forma homo sapiens – homo technicus [...]” [Żejmo 2000, 39]. Natomiast mieszkaniec rosyjskiej prowincji był zawsze mocno ugruntowany w świecie natury. Kult przyrody był dla niego jednym ze sposobów wytrwania w wierności tradycjom przodków oraz zachowania własnej godności i osobowości. Specyfiką życia chłopą było całkowite poddanie się prawom natury. Rytm życia na wsi był w pełni uzależniony od przyrody i klimatu, który miał wpływ na warunki bytowe mieszkańca siola. Owe życie w zgodzie z biologicznym rytmem wyznaczanym przez naturę miało duży wpływ na kształtowanie się mentalności rosyjskiego chłopą. W symbiozie z przyrodą żyją główni bohaterowie powieści W. Bielowa *Ludzka rzecz* (*Привычное дело*, 1966) – Iwan Afrikanowicz i Jekatierina, mieszkańcy wsi Kuczoma w utworze Liczuti-na *Czas wesela* (*Время свадьбы*, 1975), a także Rasputinowskie kobiety – Anna (*W ostatnią godzinę* /*Последний срок*/, 1970) i Daria (*Pożegnanie z Matiorą* /*Прощание с Матёрой*/, 1976). Są to nieliczne przykłady ludzi, którzy traktują przyrodę z czcią, pietyzmem i religijną pokorą [Wawrzyńczak 2005, 79].

W utworach tych współistnienie człowieka i przyrody posiada także wyraźny wymiar mistyczny. W powieści W. Bielowa *Ludzka rzecz* okulty-styczny szacunek chłopą do przyrody ukazuje scena śmierci krowy – Roguli, którą domownicy zawsze traktowali z namaszczeniem i troską i która była prawdziwym skarbem w gospodarstwie Afrikanowiczów. Wydarzenie to ma charakter rytualny, który wręcz wskazuje na mitologię kultur „prymitywnych”. Pożegnanie z krową przypomina modły o wybaczenie. Wi-dać wyraźnie, że mentalność chłopą tkwi swymi korzeniami w zamierz-chłych czasach, gdzie człowiek był nierozdzielną częścią przyrody [Wawrzyńczak 2005, 79–80]. Dlatego też proza „wiejska” głośno wyrażała protest przeciwko „процессу разрушения деревни в её исконных началах, со всем богатством её морально-нравственных, труженических ценностей” [Чалмаев 1990, 6].

Jednak współczesny mieszkaniec rosyjskiej wsi poddał się destrukcyj-nym wpływom cywilizacji miasta, co doprowadziło do dysonansu między człowiekiem i ziemią. Pojawiło się przeciwstawienie dwóch kultur – wiejskiej i miejskiej. Ta ostatnia pozbawiła człowieka wszelkich świętości, odczyła go kochać i współczuć, doprowadziła do skrajnego egoizmu, wypaczyła je-go sumienie i oderwała od ziemi. „[...] współczesna cywilizacja techniczna sprawia, że stajemy się istotami coraz bardziej otepiałymi na drugich, co-raz mniej rozumiejącymi drugich [...]” [Tischner 1994, 388]. W wymowny sposób przedstawia to W. Astafjew:

Najmłodszy, najukochańszy synek przysłał pocztą pięćdziesiąt rubli na porzecz i w długim telegramie przesłał reszcie rodziny kondolencje, łącząc się z nią w bólu i wyjaśniając, że jest bardzo zajęty. W rzeczywistości niedawno powrócił z sanatorium i bał się, że rezultaty kuracji radonowej pójdą na marne z powodu przykrych przeżyć; szkoda nerwów, zresztą nie chciał utrzymywać znajomości z „ciemną” wiejską rodziną [Astafjew 1990, 52].

Uległość człowieka wobec cywilizacji miejskiej w sposób jaskrawy przedstawił W. Rasputin m.in. w utworach *W ostatnią godzinę*, *Pożegnanie z Matiorą*, *Pożar* (Пожар, 1985). Cywilizacja i życie w mieście sprawiają, że bohaterowie Rasputina stają się ludźmi pozbawionymi norm moralnych, świadomości kulturowych i narodowych. Wieś staje się dla nich obcym światem, w którym nie widzą dla siebie przyszłości [Wawrzyńczak 2005, 87]. Szczególnie wyraźnie oderwanie od korzeni widać w *Pożegnaniu z Matiorą*: „Dawno już czas zgarnąć tę waszą Matiorę i puścić z biegiem Angary” [Rasputin 1979, 43] – mówi jedna z bohaterek.

Zaniepokojenie fascynacją wywołaną przez współczesną cywilizację i osiągnięcia techniki wykazuje jeden z bohaterów Szukszyna: „To miasto sprowadza ich na złe drogi. Wszyscy dostali bzika [...] Zeżre was to miasto z bebechami” [Szukszyn, 57].

O ile w latach 60–70 krytykowano moralność komunistyczną, którą utożsamiano z cywilizacją miejską, to na początku lat 80 miasto stało się symbolem fałszywej moralności zachodniej. Cywilizacja zachodu zaczęła jawić się jako największy wróg życia narodowego. Można powiedzieć, iż wieś stała się symbolem narodowych wartości rosyjskich, a miasto skupiało ogólnoludzkie „pseudowartości” popularyzowane przez Zachód. Miejski człowiek, którym zawładnęły obce wzory zachowań i obcy system wartości (brak odpowiedzialności moralnej, egoizm, materializm, wolność jako nieograniczona swoboda), stał się „cudzoziemcem” [Żejmo 2000, 63, 66], człowiekiem, który nie pasował do rzeczywistości:

[...] po powrocie stamtąd Sosznin ledwie ją poznał. ufarbowana na złocisty blond, z szopą zakręconych i nie zakręconych, lecz po prostu rozczochranych włosów, z podmalowanymi na niebiesko powiekami, w dżinsowym garniturze i muszkieterskich butach, zjawiła się Pasza w rodzinnych stronach nieokiełznana, zwycięska, z papierosem w zębach [Astafjew, 1990, 60].

Wiktor Astafjew pisze o zachodnich „dobrodziejstwach”, którymi chciało unowocześniać wieś:

Nasi miejscowi gorliwcy tak długo będą gadać, aż sami uwierzą w to, co mówią, czyli w pełni szczęścia, i uznają, że mamy wszystkiego w bród, że na wsi

brak tylko mrożonych ananasów, bułgarskiej papryki i innych delicji, które nie wiadomo, czym się je. Domyślni zaopatrzeniowcy dla pełnego komfortu rzucają jeszcze kryształowe wazy po trzy tysiączki za sztukę, wino z Lizbony, dżinsy i modne w mieście szorty – oczywiście w zamian za dostawy wełny, mleka i mięsa; dostarczą to wszystko zza mórz i oceanów, z kolorowymi etykietkami. A dżins to to samo co szorstki cajt, z którego szyto odzież roboczą dla pracujących przy spławie; w Izagaszu nosiła dżinsy kierowniczka domu kultury jako przedstawicielka inteligencji [...] Trzeba chłopom dostarczać sprzęt do nurkowania, mówiące lalki i aparaturę stereo, żeby byli nowocześni, dotrzymywali kroku tym z miasta [Astafjew 1990, 191].

Podsumowując, literatura o tematyce wiejskiej jest przepelniona miłością do ojczyzny. W sile patriotycznego patosu proza ta skrywa w sobie ogromne możliwości wychowawcze dla następnego pokolenia nie tylko mieszkającego na wsi, ale i w mieście. Literatura rosyjska drugiej połowy XX wieku, szczególnie zaś proza „wiejska”, jest predysponowana do tego, aby odzwierciedlać główne problemy duchowo-moralne naszych czasów, związane ze stosunkiem do spuścizny kulturowej, wpływem procesów naukowo-technicznej rewolucji na człowieka, zawiera wiele filozoficznych rozważań o wzajemnych stosunkach człowieka z przyrodą. W opowieściach i powieściach, opowiadaniach i szkicach mistrzowie nurtu ludowego prowadzą walkę z konsumpcyjną filozofią życia, ze wszystkimi formami życia pozbawionego duchowych ideałów, celowo kształtują w ludziach wyższe potrzeby duchowe, humanistyczne wartości, estetyczno-moralne filary jako najwyższe kryteria rozwoju osobowości. Na przełomie XX–XXI wieku przed artystami wyrosło nowe zadanie – konieczność przedstawienia konsekwencji kryzysu ekologicznego, rozbudzić w ludziach uczucie odpowiedzialności za stan świata przyrody, wychować w społeczeństwie i w każdej jednostce nową świadomość ekologiczną.

Bożena Żejmo w swoim artykule *Humanizm ekologiczny w twórczości współczesnych rosyjskich pisarzy „wiejskich”* ze smutkiem przyznaje, że współczesny kryzys ekologiczny jest „tragicznym świadectwem człowieka o samym sobie – o swej kondycji i kulturze” [Żejmo 1998, 609]. A wszystko przez nadmierną eksploatację skarbów przyrody, konflikty wojenne, kryzysy ekonomiczne, awarie reaktorów jądrowych, klęski żywiołowe, epidemie, głód, które są wynikiem działalności człowieka. Dlatego też

odpowiedzialność za przetrwanie przyszłych generacji jest powinnością moralną ludzi. [...] Przyszłym pokoleniom także przysługuje prawo do odziedziczenia świata w określonym kształcie: w zdrowiu, harmonii i ładzie. Bogactwo świata jest bowiem kapitałem, którym winniśmy dysponować jako jego powiernicy. [...] W humanizmie ekologicznym tego typu myślenie nazywa się „myśleniem

uczestniczącym”. Nie zawęży się ono do odczucia przynależności człowieka do środowiska i solidarności z otaczającą przyrodą. To myślenie całościowe, syntetyczne, uwzględniające „sensowność otaczających zjawisk w przyrodzie ze względu na wartości najwyższe, takie jak życie, zdrowie”. Wynika stąd przekonanie o „przenikającej świat obiektywnej hierarchii wartości”. Nie jest to powszechny kult życia, a raczej myślenie wartościujące, które pozwala rozpatrywać środowisko naturalne jako zespół zjawisk o różnej wadze i różnym stopniu ważności ze względu na człowieka i jego zdrowie [Żejmo 1998, 610–611].

Wobec takiego stanu rzeczy rola pisarzy nurtu ludowego jest bezsprzecznie znacząca i wyjątkowo aktualna. Szczególnie, że działalność ekologiczna takich autorów, jak Załygin, Rasputin, Astafjew, Bielow nie ograniczała się tylko do twórczości literackiej. Aktywnie uczestniczyli oni w licznych wystąpieniach publicznych, brali udział w wielu akcjach na rzecz ratowania środowiska naturalnego w ZSRR, a potem w Rosji.

W swoim programie humanizmu ekologicznego proponują oni jedną hierarchię wartości – „człowiek równa się przyroda” [Żejmo 1998, 611]. Utrata związku z przyrodą grozi człowiekowi śmiercią moralną. Z kolei kontakt z nią, percepcja jej piękna, stosunek do niej, to miara człowieka, jego wartości. Dzięki tej idei utwory pisarzy nurtu ludowego przyjęły uniwersalny charakter, co w dużej mierze zadecydowało o zaistnieniu ich twórczości w krajach zachodnich [Wawrzyńczak 2005, 28]. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, iż pisarze nurtu „wiejskiego” są nie tylko „sumieniem ekologicznym Rosji” [Żejmo 1998, 611], ale też całego świata.

Literatura

- Astafjew W., 1980, *Królowa ryb*, tłum. H. Klemińska, Warszawa.
- Astafjew W., 1990, *Smutny kryminal. Życie przeżyć*, tłum. T. Orzechowski i J. Tatar, Warszawa.
- Kwaskow W. N., 1997, *Mentalność rosyjska a problemy ekologii*, [w:] *Światopogląd i ekologia*, red. J. Dębowski, Olsztyn, s. 209–213.
- Lazari-Pawłowska I., 1976, *Schweitzer*, Warszawa.
- Rasputin W., 1979, *Pożegnanie z Matiorą*, tłum. J. Litwiniuk, PIW.
- Raźny A., 2008, *Motyw ziemi we współczesnej myśli politycznej*, [w:] *Ziemia w literaturach i myśli filozoficznej Słowian*, pod red. W. Laszczak i D. Ambroziak, Opole, s. 163–171.
- Skolimowski H., 2004, *Dokąd zmierzamy?*, [online], <http://zb.eco.pl/publication/dokad-zmierzamy-p112111>, [26.02.2012]
- Szuszyn W., *Nocne dumania i inne utwory*, tłum. Wydawnictwo Czytelnik, brak daty i miejsca wydania.

- Tischner J., 1994, *Myślenie według wartości*, Kraków.
- Wawrzyńczak A., 2005, *Naród i państwo w twórczości pisarzy rosyjskiego nurtu „wiejskiego”*: Wasilij Bielow, Władimir Liczutin, Walentin Rasputin, Kraków.
- Żejmo B., 1998, *Humanizm ekologiczny w twórczości współczesnych rosyjskich pisarzy „wiejskich”*, „Slavia Orientalis”, t. XLVII, nr 4, s. 601–611.
- Żejmo B., 2000, *Problemy etyczne we współczesnej prozie i publicystyce rosyjskiej (lata 60.–90.)*, Łódź.
- Большакова А. Ю., 2002, *Судьбы крестьянства в русской литературе*, Москва.
- Бондарев Ю., 1980, *Речь на V съезде писателей РСФСР*, „Литературная газета”, № 51.
- Чалмаев В., 1990, *Уроки “деревенской прозы”*, [в:] *История советской литературы. Новый взгляд. Часть 2*, Москва.
- Распутин В., 1990, *Сумерки людей*, „Наш современник”, № 9.
- Сохряков Ю. И., 1990, *Природа и человек*, Москва.

THE ELEMENTS OF ECOLOGICAL HUMANISM
IN THE “COUNTRYSIDE” PROSE

S U M M A R Y

The article addresses the issue of ecology in the Russian “countryside” prose. Authors of the rural theme started to perceive the greatest threat to mankind in man abandoning Nature and even turning against it. Thus, their works oftentimes emphasize the ideas of ecological humanism – a less consumption-oriented approach to natural resources, sensitivity towards the beauty of nature, acknowledgement of unity between man and Nature, and responsibility and respect towards all forms of life. Writers, such as Siergiej Zalygin, Wiktor Astafjew, Wasilij Bielow or Walentin Rasputin continually call for smart and thoughtful coexistence with Nature.

Besides the ecological theme, “countryside” works also express concern over the spiritual well-being of man, the socio-cultural problems of the Russian countryside, relations between the people and the state, conflict between the socialist culture and the civilization of technology, and the threat to Russia’s future from the influence of western ideas.

Iwona Ostaszewska e-mail: i.ostaszewska@wp.pl